

Merhamet Değeri: Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri ve Etkinlik Örnekleri¹

Hakan Bayırlı²

Type/Tür:

Research/Araştırma

Received/Geliş Tarihi:

September 13/13 Eylül 2019

Accepted/Kabul Tarihi:

March 22/22 Mart 2020

Page numbers/Sayfa No: 468-493

Corresponding

Author/İletişimden Sorumlu

Yazar: hbayirli@aku.edu.tr

This paper was checked for plagiarism using iThenticate during the preview process and before publication. / Bu çalışma ön inceleme sürecinde ve yayımlanmadan önce iThenticate yazılımı ile taranmıştır.

Copyright © 2017 by Cumhuriyet University, Faculty of Education. All rights reserved.

Öz

Bu çalışmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin merhamet değeri ve bu değer ilkököl öğrencilerine kazandırılması hakkındaki görüşlerini ortaya koymaktır. Çalışmanın bir diğer amacı ise sınıf öğretmenlerinin görüşleri ve literatürdeki tartışmalardan yola çıkarak merhamet değeri ile ilgili etkinlik örnekleri hazırlamaktır. Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Kocaeli ve İstanbul ilinde görev yapmakta olan 13 sınıf öğretmeni ve 1 ilkökölde çalışan rehberlik öğretmeni oluşturmuştur. Öğretmenlerin merhamet ve eğitimi hakkındaki görüşlerini almak için yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin çoğu merhameti; kaynağı Allah olan, onun tarafından insana verilmiş bir duygu ve birilerinin ihtiyacını gidermek şeklinde tanımlamaktadır. Öğretmenlerin çoğunun merhamet değerinin öğretiminde değer kazandırma yaklaşımlarından telkin ve eylem/davranış yoluyla değer öğretimi yaklaşımlarını kullandıkları belirlenmiştir. Öğretmenler merhamet değerini kazandırırken doğru rol model olmaya çalışıp ve öğrencilerine sevgi ve saygıyla yaklaştıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin merhamet değerini kazandırabilmek için aileyle işbirliği yapılmasını, okullarda yardımlaşma faaliyetlerinin yaygınlaştırılmasını, hasta ve huzurevi ziyaretlerinin yapılmasını tavsiye ettikleri belirlenmiştir. Öğretmenler yapılan etkinlikler neticesinde öğrenci davranışlarında olumlu yönde değişiklik olduğunu belirtmişlerdir. Araştırma bulguları ışığında öğretim programlarında merhamet değerine daha çok yer verilmesi, öğrencilerin şiddetten uzak tutulması, öğrencilerin rol modelleri örnek almalarının sağlanması, merhamet eğitiminin ailede başlaması gerektiği önerilerinde bulunulabilir.

Anahtar Kelimeler: Değerler eğitimi, merhamet değeri, değer öğretimi yaklaşımları, etkinlik örnekleri

Suggested APA Citation/Önerilen APA Atıf Biçimi:

Bayırlı, H. (2020). Merhamet değeri: Sınıf öğretmenlerinin görüşleri ve etkinlik örnekleri.

Cumhuriyet International Journal of Education, 9(2), 468-493.

<http://dx.doi.org/10.30703/cije.619866>

¹ Bu çalışma 5-8 Ekim 2017 tarihinde Muğla'da düzenlenen Uluslararası Eğitim ve Değerler Sempozyumu'nda sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

² Araştırma Görevlisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü, Afyonkarahisar/Türkiye
Research Assistant, Afyon Kocatepe University, Department of Basic Education, Afyonkarahisar/Turkey
e-mail: hbayirli@aku.edu.tr ORCID ID: orcid.org/0000-0002-8415-5418

Value of Compassion: Views of Primary School Teachers and Examples of Activities

Abstract

The aim of this study was to reveal the views of the primary school teachers about the value of compassion and about the acquisition of this value by primary school students. Another aim of the study was to prepare examples of activities related to the value of compassion based on the views of primary school teachers and the discussions in the literature. Phenomenology design, which is one of the qualitative research methods, was used in the study. The study group consisted of 13 primary school teachers working in Kocaeli and Istanbul and one guidance counsellor working in a primary school. Semi-structured interviews were conducted to obtain teachers' views on compassion and compassion education. In the data analysis, interview records were transcribed and the content analysis method was used. According to the results, most of the teachers defined compassion as a feeling given to man by Allah to satisfy the need of someone. It was seen that most of the teachers used value teaching approaches through inculcation and action / behaviour in teaching the value of compassion. Teachers stated that they tried to be the right role model while students acquire the value of compassion and they approached their students with love and respect. It was found that teachers recommended cooperating with the family, extending the help activities in the schools, and making visits to the patients and nursing homes in order to acquire students with the value of compassion. Teachers stated that there was a positive change in student behaviour as a result of all activities. In the light of the findings of the research, it can be suggested that value of compassion should be included more in the curriculum, students should be kept away from violence, students should take correct profiles, and compassion education should be started in the family.

Keywords: Values education, value of compassion, examples of activities, value teaching approaches

Giriş

Tarihte, insanlığa yoğun biçimde etki eden müstesna zaman dilimleri vardır. Bu anların çok azı insanları olumlu yönde etkilerken büyük çoğunluğu olumsuz yönde etkilemiştir. İnsanlık tarihi, bu müstesna zaman dilimleri ve insanlığın olumsuz durumlardan kurtulmaya çalışmasının örnekleriyle doludur.

Yukarıda bahsedilen insanlığa etki eden müstesna zaman dilimleri içerisinde belki de en önemlisi içinde de bulunduğumuz insanlığın son 200 yılıdır. İnsanlık, bu zaman diliminde teknik ve teknoloji olarak baş döndürücü bir şekilde ilerlemesine rağmen, insan davranışlarına yön veren değerlerini de aynı hızda baş döndürücü bir şekilde kaybetti. Bilgi ve yaşam araçlarının gelişmesine karşılık değerlerin daralması ya da zayıflaması bireysel ve toplumsal alanda pek çok sorunu da beraberinde getirdi (Hökelekli, 2007).

Değerlerin zayıflaması sonucunda ortaya çıkan bireysel ve toplumsal sorunların çözümü, değerleri benimsemiş ve davranış haline getirmiş bireylerin yetiştirilmesiyle sağlanabilir. Bireylerin sahip olması gereken değerler arasında merhamet, insanlar kadar diğer tüm canlıları da kapsadığı için belki de değerlerimiz arasında en kuşatıcı ve evrensel olanıdır (Hökelekli, 2008).

Merhamet, Türkçe'ye Arapça dilinden geçmiş bir kavramdır. Merhamet kelimesinin türediği r-h-m kökü sözlükte '*affetmek, bağışlamak, şefkat göstermek*' anlamlarına gelmektedir (Mutçalı, 1995: 314). Dini bir terim olarak ise merhamet;

şefkat gösterme, acıma, yumuşak huylu olma anlamlarında kullanıldığı gibi ayrıca affetme, bağışlama, iyilik etme anlamlarına da gelmektedir (Gör, 2013: 15). Literatürde merhamet bazı çalışmalarda duygu olarak kabul edilirken (Strauss, Taylor, Gu, Kuyken, Baer, Jones ve Cavanagh, 2016) bazı çalışmalarda değer olarak kabul edilmiştir (Lewin, 1996). Merhametin değer mi, duygu mu olduğu bu çalışmanın konusu olmadığı için çalışmanın doğası itibariyle çalışmada merhamet değer olarak kabul edilmiştir.

Yukarıda ifade edildiği gibi, merhamet kavramının sözlük anlamı çok geniş bir etki ve eylem alanına sahiptir. Fakat günümüz Türkçe'sinde merhamet, genellikle zor durumda olan birine acıma, yardımda bulunma, o kişiyi anlamaya çalışma gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Uluslararası literatürde de merhamet (compassion) kavramının tanımlarında, benzer şekilde '*Bir başkasının içinde bulunduğu duruma acıma ve yardım etme isteği*' boyutunun kullanıldığı görülmektedir (Dalai Lama, 1996; Gilbert, 2010; Lazarus, 1991 akt. Strauss ve diğ. 2016). Merhamet kavramına sadece acıma, şefkat gösterme, ilgi gösterme gibi anlamlar yüklenilmesi ve bu şekilde kullanılmasının kavramın anlamında ve etki alanında daralmaya yol açtığı söylenebilir. Ekstrom (2012) merhametin genellikle acıma (pity) olarak anlaşıldığından bahseder. Ona göre acımada karşısındaki kişiye ahlaki ve psikolojik zeminlerden tenezzül etme, aşağı görme vardır. Fakat merhametin temelinde dikkate alma ve saygı vardır. Bu tanımdan da anlaşıldığı gibi merhamet, acımanın ötesinde daha geniş bir anlamı ifade etmektedir. Merhametin taşıdığı anlamlardan, belki de, en önemlisi affetme, bağışlama anlamıdır. Ece (2000), merhametin affedici olma değerinin temelinde yer aldığını söyler (Gör, 2013). İncitilen kişinin suçluyu affetmesi/bağışlaması merhamet kavramıyla örtüştürülmektedir (Çardak, 2012).

Günümüz Türkçe' sinde merhamet kavramının taşıdığı bağışlama, affetme boyutunun ihmal edilmesinin bu değer kazandırılması sırasında bazı eksikliklere yol açtığı söylenebilir. Bu durum bazı sorunların çözümü noktasında, genelde eğitimin, özelde ise değerler eğitimi uygulamalarının yetersiz kalmasına yol açabilir. Merhamet değeri günümüzün en büyük problemlerinden biri olan şiddet davranışlarının panzehri olma potansiyeline sahipken, sadece acıma boyutunun ele alınmasından dolayı eğitim uygulamaları zor durumda olan birisine yardım etme etkinlikleriyle sınırlı kalmakta, bağışlamanın önemi ve pratik boyutuyla ilgili etkinlikler ihmal edilmektedir.

Son yıllarda artan şiddet olaylarının (Ekşi ve Yaman, 2010) sebepleri arasında merhamet ve empati yoksunluğu gösterilebilir (Sayar, 2008). Umut Vakfı (2019)'nın Türkiye'de silahlı şiddet (cinayet) oranları üzerine yaptığı bir araştırmada, 2017 yılında bir önceki yıla göre % 28 artış, 2018 de ise son 4 yıla kıyasla yaklaşık % 69'luk bir artışla 3.679 bireysel silahlı olayın medyaya yansıdığı tespit edilmiştir. Aile Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi'nin (2015: 83) kadına şiddet kapsamında yaptığı bir araştırmada görüşülen evlenmiş kadınların yüzde 38'i, yaşamlarının herhangi bir döneminde eşleri ya da birlikte oldukları erkekler tarafından fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz bırakıldıklarını belirtmişlerdir. Devletin ve sivil toplum kuruluşlarının yoğun çabalarına rağmen şiddet oranlarındaki sürekli artış, üzerinde önemle durulması gereken toplumsal bir sorundur.

Çalışmanın Önemi

Gelecek nesillerin huzuru ve toplumsal dayanışmanın meydana gelmesi için kişileri şiddetten, bencillikten, maddecilikten uzaklaştırmak, sevgi, cömertlik, şefkat ve merhamet gibi insani ve ahlaki değerleri kazandırmak, erdemli bir toplum için önemlidir (Şen, 2011). Merhamet insanlar kadar diğer tüm canlıları da kapsadığı için belki de değerlerimiz arasında en kuşatıcı ve evrensel olanıdır (Hökelekli, 2008). Bu sebeple eğitim ve öğretimin temeli merhamet olmalıdır (İslamoğlu, 2008). Merhamet eğitimi, kişileri kin, öfke, intikam, şehvet, ihtiras gibi kötü huylardan temizleyen bir eğitimidir (Görmez, 2011). Bu nedenle değerlerimizi hem kuşatan hem de temeli olan merhamet değerini öğrencilere kazandırmak için okullarda daha fazla çalışma yapılmalıdır.

Değerler eğitiminin aile de başladığı gibi merhamet değerinin eğitimi de ailede başlar. Çocuk rol model aldığı kişilerin davranışlarını kendi davranışlarında göstermeye çalışır. Şefkat ve merhamet duyguları ancak empati becerisinin kazanılmasıyla gelişmeye başlar. Gilbert (2010), merhametin başkalarının duygularını anlayabilmesi anlamına gelen empatiyi içerdiğini söyler. Chierchia ve Singer (2017) çalışmalarında başkalarının acılarını empatik olarak hissetmenin bizi kavramsal ya da ampirik olarak onlara yardım etmeye motive etmediğinin sıklıkla tartışıldığından ve empati ve merhametin, farklı duygusal ve motivasyonel durumların yanı sıra ayrılabilir nörobiyolojik mekanizmalara dayandığından bahsederler. Empatik endişe temel olarak duruma özgü, oldukça kısa yaşayan bir duyguyu ifade ederken, merhamet ise bir tutum olarak düşünülebilir (Leiberg, Klimecki ve Singer, 2011). Merhamet ve empati arasındaki ikinci bir ayrım, merhametin özellikle acı çekene yanıt olarak hissedildiği halde, empatinin daha geniş bir yelpazede durumlar için geçerli olabileceği, örneğin bir başkasının öfkesi, korkusu veya sevinci ile empati hissedebileceğidir (Pommier, 2010). Normal şartlarda 3-4 yaş civarında çocuk diğerlerinin duygularına duyarlılık göstermeye ve empati kurmaya başlar. Bu beceri 6 yaşına kadar duygusal bir şekilde gelişirken 6 yaşından sonra zihinsel bir yapı halini almaya başlar. Bu sebeple hayatın ilk yıllarında çocuklarda empati becerisinin geliştirilmesiyle merhametin de gelişeceğini söylenebilir (Hökelekli, 2011). Okul öncesi eğitimin zorunlu olması için pilot çalışmalar yapıldığı ülkemizde çocuklar genellikle ilk okul deneyimlerini ilköğretim 1.kademede gerçekleştirirler. Bu kademede verilecek nitelikli bir değerler eğitimi çocuğun değer yapısını, ahlakını ve bunlara dayanan davranışlarını olumlu bir yönde etkileyecektir. Merhamet doğuştan getirilir (Hökelekli, 2011) ve merhametin özel hazırlanmış eğitim programlarıyla geliştirilebileceği bazı çalışmalar aracılığıyla belirlenmiştir (Çardak 2012; Jazairi ve diğ., 2013). Bu sebeple çalışmada merhamet değerinin ne olduğu ve nasıl kazandırılması gerektiği değerler eğitiminin temelini oluşturan sınıf öğretmenlerine soruldu.

Literatürde merhamet değeriyle ilgili etkinlik temelli yapılan çalışmalar incelendiğinde, merhamet değerinin sadece bir boyutu olan acıma ile ilgili etkinlikler yapıldığı; merhametin bağışlama, affetme boyutlarının eksik kaldığı görülmüştür (Aktaş ve Bozdoğan, 2016; Yüksel ve Adıgüzel, 2012). Bunun yanı sıra literatürde, değer öğretimi yaklaşımlarına yönelik hazırlanan etkinlik örnekleri olduğu görülmüştür (Aktepe ve Tahiroğlu, 2016). Fakat merhamet değerini tüm

boyutlarıyla ele alan etkinlik örneklerinin olduğu herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

İlkokulda okutulan temel derslerden olan Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinin öğretim programları incelendiğinde ise merhamet değerinin bu programlarda yer almadığı görülmüştür (MEB, 2018). Hatta merhamet değeriyle ilişkilendirilebilecek acıma, affetme, affedici olma, bağışlama, hoşgörü gibi kavram ve değerlerin de gerek kazanımlar içerisinde gerekse öğretilecek değerler arasında yer almadığı tespit edilmiştir. 2018 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında merhamet değerine yer verilmiş fakat bu çalışmanın kapsamında da olan 4.sınıflar düzeyinde yer verilmemiştir (MEB, 2018). Merhamet ve merhamete yakın değerlerin ve buna bağlı etkinliklerin ilkökul öğretim programlarında yer almamasının büyük bir eksiklik olduğu söylenebilir. Bu sebeple mevcut çalışmanın merhamet değeri konusunda sınıf öğretmenlerinin algılarına, yaptıkları etkinliklere ve önerilerine odaklandığı için öğretim programlarındaki bu değer boşluğuna dikkat çekerek alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra çalışmada yer alan etkinlik örneklerinin uygulayıcılara kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada sınıf öğretmenlerinin merhamet değeri ve öğretimi konusundaki deneyimlerinin anlaşılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Sınıf öğretmenlerinin merhamet değeri hakkındaki görüşleri nelerdir?
2. Sınıf öğretmenlerinin merhamet değerini öğretirken kullandığı yöntem ve teknikler nelerdir?
3. Sınıf öğretmenlerinin merhamet değerinin öğretiminde dikkat ettiği noktalar (tutum, tavır, davranışlar) nelerdir?
4. Sınıf öğretmenlerinin merhamet değerinin öğretimi konusunda önerileri nelerdir?
5. Merhamet değerinin bağışlama, affetme boyutu için hangi etkinlikler önerilebilir?

Yöntem

Araştırma Deseni

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden, araştırmanın doğasına uygun olarak, olgubilim (fenomonoloji) deseni kullanılmıştır. Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 69). Fenomonolojik bir çalışma insan deneyimini ve deneyimlerin farklı insanlar tarafından farklı şekilde nasıl yorumlandığını anlamaya çalışır (Lodico, Spaulding ve Voegtle, 2006). Olgubilim çalışmalarındaki temel soru şudur: 'Bir kişi veya kişiler için bu olguya ait yaşanan deneyimin anlamı, yapısı ve özü nedir?' (Sart, 2015). Merhamet değeri ve bu değer kazandırılması farkında olduğumuz fakat hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmadığımız bir olgudur. Bu doğrultuda merhamet değerini öğrencilerine kazandırmaya çalışan sınıf öğretmenlerinin tecrübeleri bu noktada önemli bir konuma sahip olmaktadır. Merhamet değeri ve kazandırılmasına yönelik öğretmen

görüşleri hakkında daha derinlemesine bilgi edinebilmek amacıyla olgubilim deseni tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Çalışmada katılımcı grubunun seçimi için amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabılır durum örnekleme kullanılmıştır. Bu yöntem çoğu zaman araştırmacının diğer örnekleme yöntemlerini kullanarak çalışma grubunu belirleyemediği durumlarda kullanır. Bu sebeple yöntemde, araştırmacı, verileri kolayca toplayacağı birey ve grupları tercih eder (Sönmez ve Alacapınar, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu nedenle, araştırmacı değerler eğitiminin aktif olarak uygulandığı okullarda çalışan, ulaşabildiği ve gönüllü olan öğretmenlerle çalışmayı gerçekleştirmiştir. Bu doğrultuda, araştırmanın çalışma grubunu Kocaeli ilinin Gebze ve Darıca, İstanbul ilinin Tuzla ilçelerinde görev yapmakta olan 13 sınıf öğretmeni ve ilkokulda görev yapan 1 rehberlik öğretmeni oluşturmaktadır. Rehberlik öğretmenin çalışma grubuna dâhil edilmesinin sebebi tüm öğrencilerle vakit geçirebiliyor ve bu sayede onları daha iyi gözlemleyebiliyor olmasıdır. Sınıf öğretmenlerinin biri ilkokulda müdür olarak çalışmaktadır. Etik hassasiyetler çerçevesinde görüşme yapılan öğretmenlerin isimlerinin kullanılması yerine kodlanmıştır. Kodlamada öncelikle öğretmenlerin isimlerinin ilk harfi, ardından cinsiyetlerinin ilk harfi ve son olarak araştırmacı tarafından verilen numara kullanılmıştır. Jale J, kadın K, numara 17, [J,K,17] şeklinde yapılan kodlama, işlemin bir örneğidir.

Verilerin Toplanması ve Analizleri

Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Görüşmeler, fenomenolojik çalışmaların da hedeflediği, derinlemesine bilgi sağlama, katılımcıların öznel bakış açıları ve düşünme yolları hakkında bilgi edinme gibi güçlü yönleri sahiptir (Christensen, Johnson ve Turner, 2015). Görüşme soruları hazırlandıktan sonra psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışmalar yürüten ve değerler eğitimi konusunda dersler veren bir öğretim üyesinin görüşleri alınmış ve soruların son hali oluşturulmuştur. Bu doğrultuda sınıf öğretmenlerinin merhamet değeri ve öğretimi konusunda fikirlerini ve deneyimlerini öğrenebilmek amacıyla gönüllülük esasına dayalı olarak yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerle yapılan görüşmeler kayıt altına alınmış ardından yazıya dökülmüştür. Görüşmeler aracılığı ile elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Toplanan veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlendikten sonra elde edilen bulgular ışığında ve literatürdeki boşluklar göz önüne alınarak değer analizi, değer açıklama ve eylem/davranış yoluyla değer öğretimi yaklaşımlarını içeren 3 adet etkinlik araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Geçerlik Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerliliği ve güvenirliliği sağlamak amacıyla bazı strateji ve yöntemler vardır. Bu yöntemlerden birisi uzman incelemesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu doğrultuda, veri analizi işlemleri sırasında araştırmacı tarafından belirlenen kodlar ve temalar psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanında çalışmalar yürüten bir öğretim üyesi tarafından detaylı bir şekilde incelenmiş ve gerekli geri dönüşler yapılmıştır. Bunun yanı sıra, 2 alt problemin verilerinin çözümlenmesi

sırasında değerler eğitimi alanında çalışmalar yapan bir öğretim üyesinden görüş alınmış ve görüşler doğrultusunda temalara son hali verilmiştir. Etkinlikler oluşturulduktan sonra sınıf eğitimi alanında çalışmalar yapan bir öğretim üyesinden görüşler alınmış ve etkinliklere son hali verilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, sınıf öğretmenlerinin merhamet değerine yüklediği anlamları, merhamet değeriyle ilgili hatıraları, merhamet değerinin zıttı olabilecek davranışları, merhamet değerini kazandırmak için yaptıkları etkinlikleri, merhamet değerini kazandırırken nelere dikkat ettikleri ve merhamet değerini kazandırmak için tavsiyeleri ile ilgili görüşlerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Merhamet Değerinin Tanımı ile İlgili Görüşler

Öğretmenlerin merhamet değerini nasıl kazandırdığına dair bulgulara geçilmeden önce merhamet değeri konusundaki düşünceleri alınmaya çalışılmıştır. Tablo 1’de öğretmenlerin merhamet değerini nasıl tanımladıklarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1
Öğretmenlerin Merhamet Değerine İlişkin Tanımları

Kodlar	Tanımlar
Kaynağı Allah olan ve onun tarafından insana verilmiş bir duygu	<i>Asıl kaynağı Allah olan ve Allah tarafından kalbe indirilmiş bir duygudur. [İ,E,5]</i> <i>Allah’ın insanın tabiatına/fitratına koyduğu bir değerdir. [K,E,6]</i> <i>Allah’ın rahmet sıfatından kula yansıyış biçimidir. [M,K,7]</i> <i>Kaynağı Allah olan ve tüm yaratılmışlara karşı sevgi, acıma, koruma, yardımlaşma ve affetme duygusunu içinde barındıran bir kavramdır. [E,E,2]</i>
Birilerinin ihtiyacını gidermek	<i>Acıma duygusunun daha ilerisinde yardıma muhtaç kalmış her varlığa yardım elini uzatmak ve onu kötü durumdan kurtarmak için çaba sarfetmektir.” [S,E,9]</i> <i>Bir insanı kollamak ya da dardaki bir insan çıkarmak olarak kullanabiliriz.” [S,E,10]</i> <i>Acıma hissi duyarak yardım etmektir.” [İ,E,14]</i> <i>Zorda kalmış, yardıma ihtiyacı olan birinin ihtiyacını gidermektir.” [A,K,1]</i>
İnsan olmanın gerekliliği	<i>İnsanı hayvandan ayıran duygu [H,K,12], [Y,K,11], [H,E,13],</i> <i>İnsan olmanın en önemli şartı [K,E,6]</i>

Tablo 1’de görüldüğü üzere, öğretmenlerin çoğu merhameti, kaynağı Allah olan ve onun tarafından insana verilmiş bir duygu ve birilerinin ihtiyacını gidermek şeklinde tanımlamıştır. Öğretmenlerin merhameti ayrıca insan olmanın gerekliliği olarak tanımladıkları da görülmüştür. Tanımların hem duyguya yönelik hem de davranışa yönelik olduğu görülebilir. Bunun yanı sıra tanımlamalar incelendiğinde merhametin özellikle acıma duygusuyla özdeşleştirildiği söylenebilir.

Öğretmenlerin Merhamet Değeriyle İlgili Hatıralarına İlişkin Görüşler

Tablo 2’de öğretmenlerin merhamet değeriyle ilgili kendilerinde iz bırakan bir hatıralarının olup olmadığına dair görüşleri içeren bulgular yer almaktadır.

Tablo 2

Öğretmenlerin Merhamet Değeriyle İlgili Hayatlarında İz Bırakan Hatıraları

Öğretmen	Kodlar
A,K,1	
M,K,7	
N,K,8	
S,E,9	
S,E,10	
E,E,2	Birinin ihtiyacını giderme
B,E,4	
İ,E,5	
Y,K,11	
H,K,12	
İ,E,14	
F,K,3	Merhametsiz bir duruma maruz kalma
H,E,13	Örnek şahsiyetlerden etkilenme

Tablo 2’ye göre, öğretmenlerin tamamına yakınının merhamet değeriyle ilgili, birinin ihtiyacını giderme üzerine hatıraları olduğu tespit edilmiştir. 7 öğretmenin manevi ihtiyaçları (sevgi, şefkat, ilgi, hoşgörü) gidermekle ilgili hatıralarını anlattığı, 5 öğretmenin ise maddi ihtiyaçları (para yardımı, hayvanlara yardım etme vb.) gidermekle ilgili hatıralarını anlattığı görülmüştür. Öğretmenlerin merhamet değeri tanımlarıyla, bu değerle ilgili anlattıkları hatıralarının örtüştüğü söylenebilir. Örneğin, [İ,E,14] merhameti şu şekilde tanımlamıştı: “Merhamet, acıma hissi duyarak yardım etmektir, destek olmaktır, kol kanat germektir.” [İ,E,14] Aynı öğretmen merhametle ilgili hatırasını ise şu şekilde anlatmıştı: “Yatılı okulda görev yaparken 1.sınıf okutuyordum. 27 öğrencimden 11 tanesi yatılı öğrenciydi... Bu çocukların burnu aktığında silerdim... Altını ıslatanların kıyafetlerini değiştirdim... Bir gün yine bir öğrencime destek olmaya çalışıyordum. ‘Biz seninle bu kadar ilgilenirken sen neden hep ağlıyorsun?’ (Çocuk üzerine giydiği kazağın yakasını burnuna yaklaştırarak) ‘Annemin kokusu gelmiyor.’ dedi. O gün anladım ki sevgi ve merhamet en çok annelere yakışıyor.” Öğretmenlerden birinin ise merhamet değeriyle ilgili örnek bir şahsiyet olan Hz. Muhammed’in yaşantısından etkilendiğine dair hatırasını anlattığı görülmüştür : “Öğretmenliğimin ilk yıllarında Muhammed Hamidullah’un İslam Peygamberi isimli kitabını okumaya başladım. Bir süre sonra kitap bitti. Son sayfasını kapattım ve Hz. Muhammed’in hayatını tek bir kelimeyle özetledim: Merhamet. Evet, gerçekten o az zamanda çok büyük işler başarmıştı. Bunu tek bir şeyle açıklayabilirsiniz o da merhamettir. Hiçbir devlet, topluluk, örgüt, ideoloji bunu zorlama ile başaramaz. [H,E,13]

Öğretmenlerin Merhametin Zıttı Olabilecek Davranışlara İlişkin Görüşleri

Tablo 3’te öğretmenlerin merhametli davranmanın zıttı olabilecek davranışlara ilişkin gözlemlerine ve görüşlerine dair bulgular verilmiştir.

Tablo 3
Öğretmenlere Göre Merhametli Davranmanın Zıttı Olan Davranışlar ve Sebepleri

Öğretmenler	Bir canlıya zarar verme	Şiddet davranışları gösterme	Bencilik	Eleştirme, açığı arama, hoşgörüsüzlük	Sebepleri
A,K,1	•				
E,E,2		•			
İ,E,5			•		
K,E,6		•		•	Çevre (aile, öğretmen, arkadaşlar)
N,K,8				•	
S,E,9				•	
S,E,10			•		
B,E,4		•			
K,E,6		•		•	Medya ve teknoloji (bilgisayar, telefon oyunları)
M,K,7		•		•	
H,E,13		•			
Y,K,11		•			Yaş küçüklüğü
F,K,3		•			
H,K,12		•	•		Değerleri kaybetme
İ,E,14		•	•		Bu duygunun gelişmemesi
Temalar	Fiziksel Şiddet	Şiddet	Duygusal Şiddet		

Tablo 3 incelendiğinde, öğretmenlerin merhametli davranmanın zıttı olabilecek davranışlar arasında, en çok şiddet davranışlarını gördükleri anlaşılmıştır. Sınıf öğretmenlerine göre ilkökul çocukları arasında fiziksel şiddet gösterme davranışı duygusal şiddet gösterme davranışından daha çok sergilenmektedir. [H,E,13] konuyla ilgili şu görüşü ifade etmiştir: *“En bariz göze çarpan çocukların kendi aralarında gösterdikleri şiddet davranışlarıdır. Bunu belki merhametsizlik olarak açıklayamayabiliriz fakat merhametin olmadığı yerde şiddetin olduğu da bir gerçektir.”* Bunun yanı sıra, dört öğretmenin bencilliği merhametli davranmanın zıttı bir davranış olarak gördüğü tespit edilmiştir. Konuyla ilgili [S,E,10] şu ifadelerde bulunmuştur: *“Sosyolojik olarak baktığımızda bencil diye bir kavram var. Bu insanlar önce kendilerini düşünüyorlar. Hâlbuki merhamette biz kavramı ön plandadır.”* Merhametin zıttı olabilecek davranışların sebepleri incelendiğinde ise çevre faktörünün ön plana çıktığı görülmüştür. Konuyla ilgili [K,E,6] görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: *“Çevre merhametsizliğin normal karşılandığı bir özelliğe sahipse bu durum çocukta da etkisini göstermektedir.”* Öğretmenlere göre medya da merhametin zıttı olabilecek davranışların sergilenmesinde etkili olmaktadır. Konuyla ilgili [M,K,7] : *“En büyük sıkıntımız bizim medya. Televizyonda en büyük sıkıntı şiddet var. Aile ortamına uygun olmayan içerikler var... Çizgi filmde bile biz bunların önüne geçemiyoruz. Okulda bir şeyler yapmaya çalışsak bile evde yıkılıyor.”* ifadesinde bulunmuştur.

Öğretmenlerin Öğrencilerine Merhamet Değerini Kazandırabilmek Amacıyla Dikkat Ettikleri Hususlara İlişkin Bulgular

Değer kazanma sürecinde öğrencilere rol model olabilecek kişilerin büyük etkisi vardır. Öğretmenler öğrencilerinin gözünde önemli bir rol modeldir. Bu doğrultuda öğretmenlere ‘Merhamet değerini kazandırmak için hangi davranışlara dikkat ediyorsunuz?’ sorusu soruldu. Konuya dair bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4

Öğretmenlerin Merhamet Değerini Kazandırmak İçin Dikkat Ettiği Hususlar

Öğretmenler	Davranışlar	Öğrenciye saygı ve sevgi gösterme	Örnek profil olma	Yardımsaver davranma	Affedici olma	Samimi davranma	Etkileri
A,K,1		•	•	•	•		
E,E,2		•	•	•			
F,K,3		•					
B,E,4		•					
İ,E,5			•	•			
K,E,6			•		•		
M,K,7		•	•			•	
N,K,8		•				•	
S,E,9		•		•			
S,E,10			•	•			
Y,K,11		•	•	•		•	
H,K,12			•				
H,E,13			•		•		
İ,E,14		•	•				

Rol Model Olma

Tablo 4’te öğretmenlerin öğrencilerine merhamet değerini kazandırabilmek ve hissettirebilmek amacıyla öğrencilerine samimi, affedici, saygılı ve yardımsaver davrandıkları, ve onlara örnek profil olmaya çalıştıkları görülmüştür. Öğretmenlerin tamamı, dikkat etkileri bu husus sayesinde öğrencilerin kendilerini örnek olarak olumlu yönde davranış değişikliği gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili olarak öğretmenler şu ifadelerde bulunmuşlardır: “Onları ayırt etmeksizin sevmem aralarında birbirlerine karşı oluşabilecek kıskançlık, öfke gibi duyguların ortaya çıkmasına engel oluyor.” [E,E,2] “Merhametin sevdirmesi amacıyla biz öğretmenler genelde af yolunu tercih ederek öğrencilerimize örnek olmaya çalışırız. Affetmenin erdem olduğunu bizzat kabahatli öğrencileri affederek göstermeye çalışırız.” [K,E,6] “Mesleğe başladığımdan beridir çocukların bana söyledikleri ihtiyaçlarını küçük veya büyük olsun her zaman önemserim.” [S,E,9] “Genel olarak her şeyimle örnek olmaya çalışıyorum. Ben şuna inanıyorum: çocuk okumayabilir, okuma yazma öğrenmeyebilir ama iyi insan olmak zorunda. İyi insan herkes olmak zorundadır. İyi bir öğretmeni olan da iyi bir insan oluyor.” [H,K,12].

Öğretmenlerin Öğrencilerine Merhamet Değerini Kazandırabilmek Amacıyla Sınıf İçinde Yaptıkları Etkinliklere Dair Bulgular

Tablo 5'te öğretmenlerin öğrencilerine merhamet değerini hissettirebilmek ve kazandırabilmek amacıyla sınıf içinde yaptıkları etkinliklere dair bulgular verilmiştir.

Tablo 5

Öğretmenlerin Merhamet Değerini Kazandırabilmek İçin Yaptıkları Sınıf İçi ve Sınıf Dışı Etkinlikler

Etkinlikler	Doğrudan Anlatım	Drama Yöntemi	Rehberlik Faaliyetleri	Yardımlaşma Etkinlikleri	Empati Çalışmaları	Etkileri
Öğrt.						
A,K,1	•			•		
E,E,2	•		•	•		
F,K,3				•		
B,E,4	•					
İ,E,5	•	•			•	
K,E,6			•			
N,K,8	•			•	•	Olumlu davranış değişikliği
S,E,9		•		•	•	
S,E,10				•		
Y,K,11			•	•		
H,K,12				•		
H,E,13	•	•		•	•	
İ,E,14	•		•			
M,K,7				•		Davranış değişikliği yok
Temalar	Telkin Yaklaşımı		Eylem/Davranış Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı		Empati Uygulamaları	

Tablo 5 incelendiğinde öğretmenlerin merhamet değerini hissettirmek ve kazandırmak amacıyla değer öğretimi yaklaşımlarından telkin ve eylem/davranış yoluyla öğrenme yaklaşımlarını kullandıkları görülmüştür. Öğretmenlerin değer öğretimi sırasında telkin yaklaşımına önem verdikleri ve bu yaklaşımı değer öğretimi sırasında sıklıkla kullandıkları söylenebilir. Bu kategori içerisinde öğretmenler doğrudan anlatım, drama ve rehberlik faaliyetlerini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Yardımlaşma etkinlikleri değer açıklama yaklaşımı yerine, eylem/davranış yoluyla öğrenme yaklaşımı içerisinde değerlendirilmiştir. Çünkü öğretmenlerin yardımlaşma etkinliklerini yaptırırken değer açıklama yaklaşımı basamaklarının ne kadarını uyguladıkları tespit edilememiştir. Huitt (2004)'e göre eylem/davranış yoluyla öğrenme yaklaşımı birçok yönden değer açıklama yaklaşımına benzemektedir. Bunun yanı sıra, değer öğretimi yaklaşımı olmayan fakat değer öğretimi çalışmalarında önemli bir yere sahip olan empati çalışmaları da

bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin az bir sıklıkla da olsa merhamet değerinin öğretiminde empati çalışmalarına yer verdikleri tespit edilmiştir. Konuyla ilgili olarak söylem örnekleri; *“Empati yolunu deniyorum. Bu çok faydalı oluyor.”* [B,E,A] *“ ‘Ben üşümüyorum sen de üşüme’ diye bir kampanyamız var. Doğu’da çok soğukta, karda, kışta, kıyafetsiz, atkısı, beresi olmayan çocuklara isterlerse annelerimiz ördü, isterlerse aldılar; üç okula kargo ile gönderdik.”* [Y,K,11] şeklindedir. Merhamet değerinin hissettirilmesi ve kazandırılması için yapılan etkinliklerin etkisi sorulduğunda ise öğretmenlerden biri hariç hepsi yapılan faaliyetlerin öğrenciler üzerinde olumlu davranış değişikliği yaptığını söylemiştir. Konuyla ilgili söylem örnekleri; *“Okulumuzda belki de Türkiye’nin birçok okulunda uygulanan bir proje var ‘Her sınıfın bir yetim kardeşi var’ projesi. Bundan birkaç ay önce okulun bahçesinde iki kız çocuğunun elinde böyle incik boncuk gibi şeyler vardı. Onlara sordum ‘Bunlar neyin nesi? Öğretmenim biz bunları satıyoruz. Niye satıyorsunuz?’ diye sordum. Dediler ki: ‘Biz bunları satıp, para kazanıp, kazandığımız parayı da kumbara atıyoruz. Bu şekilde yetim kardeşimize yardımcı oluyoruz.’ Çocuğun o duyguyu aldığını hissediyorsun. En azından elinden gelenin o olduğunu görüyorsunuz.”* [S,E,10] şeklindedir.

Öğretmenlerin Merhamet Değerini Hissettirmek ve Kazandırabilmek Amacıyla Yapılması Gerekenler Hakkındaki Görüşleri

Çalışmada öğretmenlerin merhamet değerini kazandırabilmek için kullandıkları yöntem, teknik ve dikkat edilen davranışların yanında bu konudaki fikirleri ve gelecek projeleri de önemli bir konudur. Tablo 6’da öğretmenlerin merhamet değerini hissettirmek ve kazandırabilmek amacıyla yapılması gerekenler hakkındaki görüşlerini içeren bulgular sunulmuştur.

Tablo 6

Öğretmenlerin Merhamet Değerinin Kazandırabilmek İçin Yapılması Gerekenlere Dair Görüşleri

Etkinlikler	Kategoriler	f
Doğa gezisi	Eylem/Davranış Yoluyla Öğrenme Yaklaşımı	12
Evcil hayvan besleme		
Öğrenci aktif kılma		
Yardımlaşma faaliyetleri yapma		
Hasta ve huzurevi ziyareti düzenleme		
Öğrencinin çevresine dikkat etmesini sağlama	Telkin Yaklaşımı	8
Örnek şahsiyetlerden yararlanma		
Film ve tiyatrodan yararlanma		
Pano hazırlama		
Öğrenci ödüllendirme	Aile Eğitimi	3
Aile eğitimi		
Aile ile işbirliği		

Tablo 6’ya göre, çalışma grubundaki öğretmenlerin merhamet değerinin hissettirilmesi ve kazandırılabilmesi için yapılması gereken etkinliklerin başında öğrenciyi aktif kılmaya yarayan eylem ve davranış yoluyla öğrenme yaklaşımına uygun etkinlikleri gördükleri saptanmıştır. Öğretmenler doğa gezileriyle, evcil hayvan besleyerek, öğrenciyi aktif kılarak, yardımlaşma faaliyetleri yaparak ve hasta ve huzur evi ziyaretleri düzenleyerek merhamet değerinin hissettirilebileceğini ve kazandırılabilceğini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin öğrenciyi aktif kılan,

davranışı bizzat yaşamasına ve değeri gerçek olarak hissetmesine olanak sağlayan etkinliklere önem verdikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra öğretmenlerin, öğrencinin çevresini kontrol ederek, örnek şahsiyetlerden, film ve tiyatrolardan yararlanarak, pano hazırlayarak ve öğrencileri ödüllendirerek merhamet değerini öğrencilerine kazandırabileceklerini düşündükleri anlaşılmıştır. Görüşme yapılan öğretmenlerin değer öğretimi yaklaşımlarının yanı sıra aile eğitimine ve aile ile işbirliği içerisinde merhamet değerinin kazandırılmasının önemli olduğunu gördükleri söylenebilir. Konu ile ilgili söylem örnekleri: *“Merhametli olma/davranma küçük yaşta kazanılan bir şeydir. Bu sebeple çocuk merhametli olmayı aileden öğrenir. Bu doğrultuda mutlaka aileler eğitilmeli. Eğer çocuklar merhametten uzak bir aile ortamında büyüyorsa varsa imkânımız, duruma müdahale etmeliyiz. Evde, okulda, sınıfta bahçede merhamet iklimi oluşturmamız gerekir.”* [H,E,13] *“Öğrencileri işin içine çektiğiniz her etkinlik tutar. Şekilde kalmasın, yapılmış olmak için yapılmasın yeter. Öyle etkinlikler olsun ki çocuk kessin, biçsin, katlasın, dağıtsın, bir şeyler çıkarsın ama kendisi çıkarsın.”* [F,K,3] *“Yaşlı insanlarla vakit geçirme, hasta ziyareti yapma gibi faaliyetleri yaygınlaştırmamız gerekir.”* [H,E,13] *“Doğa gezisi yapılabilir... Huzurevi ziyaretleri, topluca hasta ziyaretleri olabilir.”* [B,E,4] *“Okullarda öğrencilerin hastanelerdeki hastaları ziyaret edebileceği bir çalışma yapılabilir.”* [İ,E,5] Bir öğretmen ise çevrenin öneminden bahsetti: *“Kâğıda dökerek olmaz. Bir kere çocuğu okula başladığı anda çevresindeki olumsuz faktörlerden korumak gerekiyor. Çocuğun özünü bebelikten itibaren temiz tutmayı başarmak gerekir. Anneden tut baba, komşu kendi iletişim kurduğumuz insanlara dikkat edersek çocuk ona göre örnek alır. İyi çevre ile başlamak lazım.”* [A,K,1] İlkokulda müdürlük yapan bir öğretmen ise Hz. Muhammed’in merhamet eğitiminde ön plana çıkarılması gerektiğini vurguladı: *“Peygamberimizin uyguladığı bazı sünnetler var. Bunları çocuklara aktarmalıyız. Mesela selamlaşma ya da sevmek, bunları günlük hayatın bir parçası haline getirmeye çalışmalıyız.”* [S,E,10]

Merhamet Değerinin Öğrencilere Kazandırılabilmesi için Etkinlik Örnekleri

Çalışmanın bu bölümünde hem merhamet değerinin giriş kısmında tartışılan affetme boyutundan hem de sınıf öğretmenlerinin görüşlerinden yola çıkarak hazırlanan etkinliklere yer verilmiştir. Bu etkinlikler değer analizi, değer açıklama ve eylem/davranış yoluyla öğrenme gibi değer öğretimi yaklaşımlarına göre hazırlanmıştır. Etkinliklerin yukarıda sayılan değer öğretimi yaklaşımlarına göre düzenlenmesinin sebebi, bu çalışmanın bulgularında da olduğu gibi, öğretmenlerin değer öğretiminde bu yaklaşımları daha az kullanmalarındadır. Etkinlikler ders planı şeklinde hazırlanmamış, dersin giriş, güdüleme, sonuç gibi kısımları esnek tutulmuş sadece etkinliklerin taslak halleri verilmiştir. Bu şekilde yapılarak her öğretmenin kendi ihtiyaçları doğrultusunda etkinlikleri kullanması ve dersini planlaması amaçlanmıştır. Aşağıda değer öğretimi yaklaşımlarına göre hazırlanmış etkinlik örnekleri sunulmuştur.

Merhamet değerinin öğretiminde değer açıklama yaklaşımı etkinlik örneği.

Kademe: İlkokul

Kullanılan Değer Öğretimi Yaklaşımı: Değer Açıklama

Amaç: Öğrencilerin değer açıklama yaklaşımı basamaklarını kullanarak değer kazanmalarına rehberlik etme.

Açıklama: Değer açıklama yaklaşımının her bir kademesi açıkça belirtilmiş ve ilgili sorular altına yazılmıştır. Örnek olayın tam olarak anlaşıldığından emin

olunduktan sonra sorulara geçilmesi önerilir.

Örnek olay:

“Buğra ve Giray 2. Sınıfa devam eden ve aynı sitede oturan iki arkadaştır. Buğra'nın 6 yaşında Emre adında, Giray'ın ise 7 yaşında Sude adında kardeşleri vardır. Onlar ne zaman bir araya gelip ders çalışacak ya da oyun oynayacak olsalar; kardeşleri de diğerinin evine giderek birlikte oynamaktadır. Bir gün yine Buğra ödev yapmak üzere Giray'ın evine giderler. Ancak bu kez kardeşleri de onlarla aynı evde kalır. Ödevlerini bitiren Buğra ve Giray dışarı çıkıp oyun oynamaya karar verir. Sude ve Emre ise sulu boya yapmaya karar vermişlerdir. Resim yaptıkları sırada Sude, Emre'ye doğru ani bir hareket yapınca kolu masanın üstünde duran boyalı su bardağına çarpar ve boyalı su Buğra'nın masasına dökülür. Masanın üstünde Buğra'nın defterleri de olduğu için de defterlerin büyük kısmı boyalı su yüzünden zarar görür. 2 küçük arkadaş hiçbir şey olmamış gibi sulu boya yapmayı bırakıp oynamaya devam ederler. Buğra yarım saat sonra Giray'la beraber eve gelir. Odasının kapısını açar. Oda çok dağınık görünmektedir. Buğra masanın yanına geldiğinde bakakalır. Çünkü proje ödevinin de içinde olduğu defterler ıslanmış ve boyalı halededir...”

Seçme

Buğra bu durumla karşılaşınca nasıl davranmış olabilir?

Sen olsaydın nasıl davranırdın?

Seçenekler

Aşağıda Buğra'nın yapması ihtimali olan davranışlar verilmiştir. Buğra'nın bu davranışları yapma durumunda ortaya çıkabilecek sonuçları düşünerek aşağısına yazınız. Bu davranışların dışında sizin düşündüğünüz başka davranış ihtimali varsa boş yere yazınız.

Buğra, dönem ödevini kullanılmaz hale getirdikleri için onlara bağıırıp, kızmalı.

Sonucunda .....

Buğra, durumu hemen annesine ve babasına şikâyet etmeli.

Sonucunda .....

Buğra, ödevi kullanılmaz hale geldiği için oturup ağlamalı.

Sonucunda .....

Buğra, haklı olduğu halde kardeşini ve arkadaşına merhamet gösterip, affetmeli.

Sonucunda .....

Buğra hiçbir şey olmamış gibi odadan dışarı çıkmalı.

Sonucunda .....

Düşünerek karar verme

Sen hangi şekilde davranmayı tercih ederdin?

Neden bu şekilde davranmayı tercih ettin?

Bu davranışının sonuçları neler olabilir?

Bu davranışının olumlu etkileri neler olabilir?

Bu davranışının olumsuz etkileri olur mu? Olursa neler olabilir?

Takdir etme

Seçtiğin bu davranışından memnun musun? Memnunsan veya memnun değilsen nedenleri nelerdir?

Bu davranışın senin için ne kadar değerli?

Başkalarına onaylatma

Bu şekilde davranmayı çevrendeki kişilere anlatmak ister miydin?
 Onlara neden bu şekilde davrandığını nasıl anlattırдың?
 Neden bu şekilde davrandığını anlattığın kişilerin tepkisi neler olabilir?
 Bu senin için önemli mi neden?
Davranış haline getirme
 Buna benzer durumlarla karşılaştığında aynı şekilde davranır mısın? Neden?
Tekrarlama
 Her zaman ve her yerde bu şekilde davranmayı tercih eder misin? Neden?
 Bu şekilde davranmaya yönelik bir engelle karşılaştığında nasıl hareket edersin?

Merhamet değerinin öğretiminde değer analizi yaklaşımı etkinlik örneği.

Kademe: İlkokul

Kullanılan değer öğretimi yaklaşımı: Değer analizi

Amaç: Öğrencilerin değer analizi yaklaşımını kullanarak merhamet değerinin sosyal problemlerini çözümündeki önemini ve etkisini kavramasını sağlama.

Açıklama: Değer analizi çerçevesinde oluşturulan bu etkinlik grup çalışmasıyla da yapılabilir. Sorular problem çözme basamakları çerçevesinde oluşturulmuş her biri soru hangi basamak altında yer alıyorsa belirtilmiştir.

Problem durumu:

Yerel Gazete haberi

Dün akşam Bursa'nın Gemlik ilçesinde komşu olan üç aile arasında ilginç bir olay yaşandı. Olay, Sertçivi ailesinin çocuğu Mustafa ile Yılmaz ailesinin çocuğu Atakan'ın okuduğu Gediktepe İlkokulu'nda başladı. Görgü tanıklarının ifadelerine göre Mustafa, öğretmeninden ödül olarak kazandığı kalemi teneffüs sırasında bahçede arkadaşlarına gösteriyordu. O sırada arkadaşlarıyla oyun oynayan Atakan, fark etmediği Mustafa'ya çarptı ve iki çocuk birlikte yere düştüler. Mustafa yere düşünce öğretmenin verdiği hediye kalem elinden fırladı ve o esnada oradan koşarak geçen Yusuf tarafından ezildi ve kırıldı. Kaleminin kırıldığını fark eden 4.sınıf öğrencisi Mustafa, bir anda, önce kendisine çarpan arkadaşı Atakan'a ardından kalemini ezerek kıran Yusuf'a bağırmağa başladı. Etraftaki öğrenciler Mustafa'yı olayın yanlışlıkla gerçekleştiğini' söyleyerek sakinleştirmeye çalıştılar fakat Mustafa arkadaşlarına bağırmağa devam etti. Olayı görenlerin ifadelerine göre siniri bir türlü geçmeyen Mustafa, bu sefer arkadaşlarına vurmaya başladı. Olayın büyümesi üzerine bahçede nöbet tutan bir öğretmen duruma müdahale etti ve Mustafa'yı olay yerinden uzaklaştırdı. İlginç olan olay ise bundan sonra başladı. Mustafa tarafından şiddet gören çocukların aileleri ertesi okula gelerek müdüre şikâyetinde bulundu. Bunu duyan Mustafa'nın babası hemen okula gelerek şikâyet için gelen ailelerle görüşmeye çalıştı. Babası 'Mustafa'nın hatalı olduğunu' ve 'özür dilediğini' söylemesine rağmen aileler şikâyetten vazgeçmedi ve Mustafa'nın babasıyla tartıştı. Sinirli aileler Mustafa'nın babası Ekrem Bey'in üstüne yürümeye çalışınca okul idaresi araya girerek saldırgan aileleri güçlükle sakinleştirdi. Birbirleriyle yıllardır komşu olan ve iyi ilişkilere sahip olan ailelerin bu durumu ilçe sakinleri tarafından üzüntüyle karşılandı.

Sorular

Problemin fark edilmesi

Sizce bu gazete haberinde sorun veya sorunlar var mı?

Problemlerin tanımlanması

Eğer sorunlar varsa sorunun ne olduğunu açıklayabilir misin?

Sizce bu sorunların sebebi ne olabilir?

Alternatif çözüm yollarının belirlenmesi

Yıllardır birbiriyle komşu olan aileler ve arkadaş olan çocuklar sorun yaşamadan önce sorunun büyümesine nasıl engel olabilirlerdi?

Belirlediğiniz her bir çözüm yolunun sonuçlarını tartışınız.

Aralarından en iyi çözümün bulunması

Belirlediğiniz çözüm yollarından en etkili olanı hangisidir? Tartışınız.

Çözümün uygulanması

Sen Mustafa'nın yerinde olsan nasıl davranırdın?

Belirlediğiniz çözüm yoluna uygun olarak haberi tekrar yazabilir misiniz?

Değere ulaşma

Süreç sonunda hangi değere ulaştınız? Değere ulaştığınızda neler hissettiniz?

Tüm insanlara merhametli davranmanın ne gibi yararları olabilir?

Merhamet değerinin öğretiminde eylem/davranış yoluyla öğrenme yaklaşımı etkinlik örneği.

Kademe: İlkokul.

Etkinliğin adı: 'Merhamet et, rahatla' kampanyası.

Amaç: Amaç öğrencilere merhamet etmenin iyi bir davranış olduğunu ve kişiler arası ilişkilerde sorunları çözebilme etkisi olduğunu hissettirebilmektir.

Öğrencilere aşağıdaki yönerge verilir:

'Günlük yaşantımızda, ailemiz, arkadaşlarımız ve diğer kişilerle olan ilişkilerimizde bazen sorunlar yaşayabiliriz. Bu sorunların kaynağı bazen biz olabileceğimiz gibi karşımızdaki kişilerde olabilir. Bazen biz haklı olabileceğimiz gibi karşımızdaki kişiler de haklı olabilir. Özellikle haklı olduğumuz durumlarda karşımızdaki kişilere verdiğimiz tepki genellikle olumsuz olmaktadır. Bu olumsuz tepkiler çoğu zaman, haklıyken haksız konuma düşme, küskünlük, sinirlenme gibi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bu olumsuz sonuçlardan kaçınabilmek için haklı olduğumuz halde karşımızdaki kişiyi incitmeden ona merhamet etmek en doğru çözüm olabilir. Haklı olduğumuz halde merhamet etmek, karşımızdaki kişinin hatasını daha iyi anlamasına katkı sağlayabilir. Bu doğrultuda 'Merhamet et, rahatla' isimli bir kampanya başlatıyoruz. 1 hafta boyunca sürecek olan kampanyada sizi kızdıran, üzen, yanlış davranışta bulunan kişilere haklı olduğunuz halde merhamet etmenizi rica ediyorum. Fakat yanlış davranışından dolayı merhamet ettiğiniz kişiye mutlaka davranışının yanlış olduğunu, yine de bizim ona merhamet gösterip yanlış davranışını affettiğimizi göstermeniz gerekir. Kampanya devam ederken günlük tutabilirsiniz. Merhamet etme davranışını gösterdiğiniz durumları bu günlüğe yazabilirsiniz.'

Öğretmenler için yönerge/açıklama: Bu etkinlik bir haftalık kampanya şeklinde yürütülür. Bir haftalık süre içerisinde öğrencilere kampanyanın nasıl gittiğine dair sorular sorulur, hatırlatmalar yapılarak süreçle ilgili rehberlik yapılır. Öğrencileri sıkılmamak adına kampanya devam ederken küçük hatırlatmalar ve kampanyanın nasıl gittiğine dair sorular dışında soru sorulmaz. Bir haftanın sonunda öğrencilerden isteyenlerin günlüklerini okuyabileceği söylenir. Gönüllü birkaç günlük okunduktan sonra öğrencilere aşağıdaki sorulardan oluşan form dağıtılır. Bu formda yer alan sorular istenilirse beyin fırtınası şeklinde tüm sınıfla beraber

yapılabilir.

Sorular

Bir hafta boyunca herhangi birine haklı olduğun halde merhamet ettin mi?

Merhamet ettiğin kişiye bu durumu nasıl anlattın?

Haklı olduğun halde sorun yaşadığın kişiye merhamet ettiğinde neler hissettin?

Merhamet ettiğin kişi bu davranışın üzerine nasıl tepki verdi?

Merhamet etme davranışının üzerine sorun yaşadığın kişiyle sorunun çözüldü mü?

Bu davranışının sana hangi olumlu etkileri oldu?

Bu davranışının sorun yaşadığın kimseye hangi olumlu etkileri oldu?

Merhamet ettiğin halde sana karşı olumsuz davranışına devam eden biri oldu mu?

Sence neden bu şekilde davranmış olabilir?

Merhamet etmek seni rahatlattı mı? Neden?

Aile katılımı: öğrencilerle yürütülen kampanya devam ederken aileler de kampanya sürecine katılabilir. Ailelerden bir hafta boyunca çocuklarının yanlış davranışlarını, neden yanlış olduğunu anlatarak merhamet gösterip, affetmeleri istenir. Böylece öğrencinin hem merhamet etmeyi hem de merhamet edilmeyi görüp, bu davranışın olumlu etkilerini hissetmesi amaçlanır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Ülkemizde ve dünyada savaş, şiddet, ırkçılık, taciz gibi tüm insanlığı tehdit eden olaylar gittikçe yaygınlaşmaktadır. Başta Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşlar olmak üzere devletler ve sivil toplum örgütleri tüm insanlığı tehdit eden bu olumsuzluklara karşı yoğun bir mücadele gösterecekler de istenilen sonuçlar alınamamakta, aksine bu olumsuzlukların görülmesinde artışlar yaşanmaktadır. Yeryüzündeki herkese merhamet göstermek, hata yapanlara karşı duygusal veya fiziksel şiddet göstermek yerine sabırlı olup merhamet etme, affetme, bağışlama yolunu tercih etmek yukarıda ifade edilen kötülüklerin azalmasına katkı sağlayabilir. Bunu gerçekleştirmek ise sistematik, bütüncül, pedagojik, akılcı ve duygusal bir merhamet eğitimiyle mümkün olabilir. Bu doğrultuda bu çalışmada değerler eğitiminde kilit rol oynayan sınıf öğretmenlerinin (Özdilekler, 2016) merhamet değeri ve onun öğretimi konusunda görüşleri sorulmuştur. Ardından merhamet değeri hakkında sınıf öğretmenlerinin görüşleri ve araştırmanın giriş kısmında tartışılan merhamet değerinin taşıdığı anlamlar göz önüne alınarak konuyla ilgili etkinlikler hazırlanmıştır.

Merhamet değerine ve bu değerın öğretimine yönelik sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin alındığı bu çalışmada önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre öğretmenlerin merhameti özellikle acıma duygusu ile beraber kullandıkları görülmüştür. Fakat öğretmenlerin ifadeleri sadece acıma duygusuyla sınırlı kalmamış, merhametin insanı acıdığı nesneye karşı yardım için harekete geçirici bir özellik içerdiğini ifade ettikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra öğretmenlerin bazılarının merhameti, kaynağı Allah olan ve onun tarafından insana verilmiş bir duygu olarak tanımladıkları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin tamamının merhamet hakkındaki tanımları incelendiğinde merhameti, sözlük anlamlarından sadece acıma ve yardım etme boyutlarıyla ele aldıkları; bağışlama, affetme boyutlarıyla ilgili bir ifade de bulunmadıkları görülmüştür. Bu çalışmanın sonuçlarına benzer şekilde Kırıl ve Başdağ (2017) yaptıkları çalışmada,

öğretmenlerin merhameti acıma duygusu, şefkat, üzüntü şeklinde tanımladıklarını tespit etmişlerdir. Öğretmenlerin merhamet değeriyle yaşadıkları bir olayı ilişkilendirmeleri istendiğinde öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun merhametin 'birilerinin ihtiyacını giderme' boyutuyla ilgili anılarını anlattıkları görülmüştür. Öğretmenlerin merhamet değeriyle ilişkilendirdikleri anılarının merhamet tanımlarıyla örtüştüğü görülmüştür.

Bu çalışmanın bir diğer bulgusu ise öğretmenlerin öğrencilerinde gözlemledikleri merhametli olmanın ve merhametli davranmanın zıttı olabilecek davranışlar konusundaki görüşleri üzerineydi. Öğretmenler, merhametli davranmanın zıttı olarak öğrencilerinde şiddet, bencillik, acımasızca eleştirme, bir başkasının açığını arama, hoşgörüsüzlük gibi davranışları gözlemlediklerini ifade etmişlerdir. Görüşme yapılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu öğrencilerinde fiziksel şiddet davranışları gözlemlediklerini söylemiştir. Akduman (2012) okul öncesi öğretmenleriyle yürüttüğü çalışmasında, öğretmenlerin öğrencilerinde en çok fiziksel saldırılar gösterme davranışının olduğunu söylemişlerdir. Bununla birlikte çalışmada öğrencilerin isim takma, alay etme, hakaret etme, herkesin içinde küçük düşürme gibi duygusal şiddet unsurları taşıyan sözel ve ilişkisel saldırılarda buldukları tespit edilmiştir.

Görüşme yapılan öğretmenlere göre öğrencilerin bu davranışları sergilemesinin en etkili sebebi öğrencinin ailesi, arkadaşları ve akrabaları arasında olan olumsuz rol modellerini taklit etmeleridir. Bunun yanı sıra katılımcı ifadelerine göre medyanın olumsuz etkileri, ilkokul çağındaki çocukların yaşlarının küçük olması, değerlerin kaybedilmesi ve bu duygunun gelişmemesi gibi sebeplerden dolayı öğrencilerin bu davranışları sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Görüşme yapılan öğretmenlerin ifadelerine benzer şekilde Ayan (2006), şiddetin ortaya çıkmasında ve beslenmesinde 3 önemli faktörün rol oynadığını söyler. Bu faktörler aile ve çevre, kişilerin eğitim seviyesi ve medyadır. Ayan (2006), şiddetin ortaya çıkmasında etkili olan bu faktörler içerisinde en önemlisi olarak medyayı gösterir. Büyükbaykal (2007) medyanın en büyük temsilcisi sayılabilecek olan televizyonun şiddetin uyarıcı unsuru olduğunu söyler. Bu doğrultuda Büyükbaykal (2007), televizyon aracılığı ile çocukların daha önce hiç duymadıkları şiddet çeşitlerinden haberdar olduklarını ve bu şiddet davranışlarını izleyerek onlar gibi davranmaya çalıştıklarını ifade eder.

Değerler eğitiminde kullanılan yaklaşım, yöntem ve tekniklerin yanı sıra öğretmenlerin değerlere karşı tutumları ve öğrencilere karşı davranışları da önemli rol oynamaktadır. Bu doğrultuda öğretmenlere merhamet değerinin öğretiminde öğrencilere karşı tutum ve davranışlarında nelere dikkat ettikleri soruldu. Öğretmenlerin tamamının rol model olmayla ilişkilendirilebilecek davranışları sergilediklerini ifade ettikleri görülmüştür. Öğretmenlerin öğrencilere karşı sevgi ve saygı göstererek, örnek model olmaya çalışarak, yardımsever davranarak, affedici davranarak ve samimi davranışlarda bulunarak öğrencilerine merhamet değerini dolaylı yollardan hissettirmeye çalıştıkları anlaşılmıştır. Bu ifadelerden yola çıkarak görüşme yapılan öğretmenlerin değer öğretimi sırasında rol model olma davranışının önemini kavramış oldukları söylenebilir. Benzer şekilde Akpınar ve Özdaş (2013), sınıf öğretmenleriyle yürüttükleri çalışmada, öğretmenlerin değer eğitimi yaparken en çok değerlerin önemini anlatma ve rol model olmaya çalıştıkları

tespit etmişlerdir. Öğretmenlerin tamamı merhamet değerinin öğretimi sırasında, bu değer öğretimi için dikkat ettikleri davranışlar aracılığıyla öğrencilerinde davranış değişiklikleri gözlemlediklerini ifade etmişlerdir. Değer eğitimi sırasında rol model olma davranışının öğrencilerde olumlu etki yaptığı ve öğrencileri olumlu davranış geliştirme noktasında teşvik ettiği söylenebilir.

Çalışmada öğretmenlerin değer öğretimi sırasında en çok telkin yaklaşımı ve eylem/davranış yoluyla öğrenme yaklaşımlarını kullandıkları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin telkin yaklaşımında sadece düz anlatım yöntemini değil bunun yanı sıra drama çalışmaları, rehberlik faaliyetleri yürütmeleri, telkin yaklaşımı da olsa öğrenci merkezli etkinliklere önem verdiklerini gösterebilir. Öğretmenlerin merhamet değerinin öğretimi sırasında en çok kullandıkları etkinliğin ise yardımlaşma (yaparak/yaşayarak öğrenme) etkinlikleri olduğu görülmüştür. Merhamet, göreceli olarak, soyut bir değer olduğu için öğretmenler, bu değer öğretiminde somutlaştırma amaçlı yardımlaşma faaliyetlerine daha çok yer verdiği söylenebilir. Literatürde değer eğitimi yaklaşımı olarak ele alınmasa da değer eğitiminde önemli bir yere sahip olan empati çalışmaları ise değer öğretimi yaklaşımları kategorisinde değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarıyla benzer şekilde Yıldırım ve Çalışkan (2018) da yaptığı çalışmalarında öğretmenlerin değer eğitimi sırasında en çok telkin ve yaparak yaşayarak öğrenmeye fırsat veren eylem/davranış yoluyla öğrenme yaklaşımını kullandıkları sonucuna ulaşmışlardır. Öğretmenlerin biri hariç diğer tüm öğretmenlerin işe koşulan değer öğretimi yaklaşımlarının ve uygulanan etkinliklerin öğrencilerin olumlu yönde davranış geliştirmelerine katkı sağladığını ifade ettikleri görüşmüştür. Gürhan ve Çiftçi (2017) sınıf öğretmenleri ve okul yöneticileri ile yürüttüğü çalışmalarında, katılımcıların değer eğitimi etkinlikleri uygulanmaya başladıktan sonra öğrencilerde olumlu yönde davranış değişiklikleri gözlemledikleri sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmanın bir diğer bulgusu ise öğretmenlerin merhamet değerinin kazandırılabilmesi için neler yapılabileceğine dair görüşleriydi. Öğretmenlerin merhamet değerinin öğretimi için en çok eylem/davranış yoluyla öğrenme yaklaşımıyla ilgili etkinlikler önerdikleri tespit edilmiştir. Öğretmenlerin merhamet değerinin öğretiminde, aile eğitimine ve ailelerle işbirliği yapılması konusuna da önem verdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar ve tartışmalar ışığında şu önerilerde bulunulmuştur;

Bu çalışmanın bulgularında, öğretmenlerin merhamet değerinin öğretiminde en çok eylem/davranış yoluyla öğrenme ve telkin yaklaşımlarını kullandıkları tespit edilmiştir. Bu doğrultuda öğretmenlerin diğer değer öğretimi yaklaşımları olan değer açıklama, değer analizi ve ahlaki ikilem yaklaşımlarını kullanmaları konusunda hem bilgilendirme hem de teşvik çalışmaları yapılabilir.

Bu çalışmanın bulgularında öğretmenler merhamet değerinin daha etkili yapılabilmesi için aile ile işbirliği ve aile eğitimi yapılması gerektiğini ifade etmişlerdi. Bu bulgular ışığında evde ve okulda merhamet ikliminin oluşturulması amacıyla veli-öğretmen-öğrenci-idareci işbirliğinin oluşturulması ve etkili bir şekilde işletilmesi önerisinde bulunabilir. Eğer okulda veya sınıfta merhametle ilgili bir etkinlik yapılıyorsa öğretmen aileye haber vererek ailenin de paralel bir şekilde etkinlikleri desteklemesini isteyebilir.

Araştırmanın giriş kısmında merhamet ve merhametle ilişkili değerlerin öğretim programlarında ne kadar sıklıkla yer aldığı tartışılmış ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programı hariç hiçbir öğretim programında yer almadığı tespit edilmişti. Çalışmada öğretmenlerin merhamet değerini kazandırmak için ekstra etkinlikler yaptıkları tespit edilmiştir. Bu doğrultuda Milli Eğitim Bakanlığı'na merhamet değerine öğretim programlarında daha fazla yer verilmesi önerisinde bulunulabilir.

Kaynakça

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi, (2015). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaası.
- Akduman, G. G. (2012). Okul öncesi dönemde akran zorbalığının incelenmesi. *Journal of Society ve Social Work*, 23(1).
- Akpınar, B. ve Özdaş, F. (2013). İlköğretimde değer eğitimi ilişkin öğretmen görüşleri: Nitel Bir Analiz. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 105-113.
- Aktaş, Z. ve Bozdoğan, A. E. (2016). Fen bilimleri dersi "insan ve çevre" ünitesiyle bütünleştirilmiş etkinliklerin ortaokul öğrencilerinin merhamet değerini kazanmalarına etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 14(32), 39-57.
- Aktepe, V. ve Tahiroğlu, M. (2016). Değerler eğitimi yaklaşımları ve etkinlik örnekleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 42, 361-384. <https://doi.org/10.9761/JASSS2941>
- Ayan, S. (2006). Şiddet ve fanatizm. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(2), 191-209.
- Büyükbaykal, G., (2007). Televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (28).
- Chierchia, G., and Singer, T. (2017). The neuroscience of compassion and empathy and their link to prosocial motivation and behavior. In *Decision neuroscience* (pp. 247-257). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-805308-9.00020-8>
- Christensen, L. B., Johnson, B., and Turner, L. A. (2015). *Araştırma yöntemleri: Desen ve analiz*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çardak, M. (2012). *Affedicilik yönelimli psiko-eğitim programının affetme eğilimi, belirsizliğe tahammülsüzlük, psikolojik iyi oluş, sürekli kaygı ve öfke üzerindeki etkisinin incelenmesi*. (Doktora tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Ece, H. K., (2000). İslam'ın temel kavramları. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Ekstrom, L. W. (2012). Liars, medicine, and compassion. *Journal of Medicine and Philosophy*, 37(2), 159-180. <https://doi.org/10.1093/jmp/jhs007>
- Ekşi, H., ve Yaman, E. (2010). *Çocuk ve ergende şiddet*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Gilbert, P. (2010). Compassion-focused therapy. In *Common language for psychotherapy procedures: The first 80Marks*, Edt. I., Sibilia, L., and Borgo, S. Rome: Centro per la Ricerca in Psicoterapia (CRP), 43-45. <https://doi.org/10.4324/9780203851197>
- Gör, F. (2013). *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretim programında merhamet değeri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

- Görmez, M., (2011). İşgal altındaki kalpler ve merhamet eğitimi, İ. Derin (Edt.) Hz. *Peygamber ve merhamet eğitimi içinde*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Gürhan, E. ve Çifçi, S., (2017). İlkokullarda uygulanan değerler eğitimi uygulamalarının yönetici ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi. *INES Journal*, 4(13), 230-246. <https://doi.org/10.16991/INESJOURNAL.1510>
- Hökelekli, H. (2007). Çocuk ve gençlerde şiddet olgusu ve önlenmesine yönelik öneriler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(14), 61-78.
- Hökelekli, H.(2008). Merhamet. *Değerler Eğitimi Merkezi Bülteni*, 1(4),78-85.
- Hökelekli, H. (2011). Gökyüzünden yeryüzüne yayılan bir değer: Merhamet ve eğitimi. *Diyanet Aylık Dergi* 244, 13-16.
- Huitt, W. (2004). Values. *Educational Psychology Interactive*. Valdosta, GA: Valdosta State University. Retrieved [11.12.18], from <http://www.edpsycinteractive.org/topics/affect/values.html>
- İslamoğlu, M. (2008) *Eğitim yazıları*. İstanbul: Düşün Yayıncılık.
- Jazaieri, H., Jinpa, G. T., McGonigal, K., Rosenberg, E. L., Finkelstein, J., Simon-Thomas, E., .and Goldin, P. R. (2013). Enhancing compassion: A randomized controlled trial of a compassion cultivation training program. *Journal of Happiness Studies*, 14(4), 1113-1126. <https://doi.org/10.1007/s10902-012-9373-z>
- Kıral, B. ve Başdağ, S., (2017). Sınıf öğretmenlerinin merhamet eğitimine ilişkin görüşleri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 80-96. <https://doi.org/10.24315/trkefd.366689>
- Leiberg, S., Klimecki, O., and Singer, T. (2011). Short-term compassion training increases prosocial behavior in a newly developed prosocial game. *PloS one*, 6(3). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0017798>
- Lewin, R.A. (1996). Compassion: The core value that animates psychotherapy. Northvale, NJ: Jason Aronson Inc. https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=Ac6QSG9dOIQC&oi=fnd&pg=PP2&dq=Compassion:+The+core+value+that+animates+psychotherapy&ots=FrfrNWKPzB&sig=_DAWQfOxd_FRWLJNqCS91pJJTA&redir_esc=y#v=onepage&q=value&f=false adresinden 12.05.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Lodico, M. G., Spaulding, D. T., and Voegtler, K. H. (2006). *Methods in educational research: From theory to practice*. John Wiley & Sons.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı, İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar*. Ankara: MEB Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı, İlkokul 1. 2. 3. Sınıflar*. Ankara: MEB Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar*. Ankara: MEB Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2010). *Değerler eğitimi genelgesi*. Çevrimiçi: http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/39/749197/dosyalar/2015_02/09093609_degerleregitiimi.pdf Erişim tarihi: 05.03.2018
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2010). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Çevrimiçi:

- https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/17174424_DinKultur_u_4-8.siniflar_2010.pdf Erişim Tarihi: 05.03.2018
- Mutçalı, S. (1995). *El-mu 'cemü'l-Arabıyyı'l-hadîs-Arapça-Türkçe sözlük*. İstanbul, Dağarcık Yayınları.
- Özdilekler, M. A. (2016). *Sınıf öğretmenlerinin değerler aktarımındaki rollerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.
- Pommier, E. A. (2010). *The compassion scale (Doctoral dissertation)*. Austin, TX: The University of Texas at Austin.
- Sart, G. (2015). Nitel Araştırma Teknikleri. Seggi, F. N., ve Bayyurt, Y. (Editörler) *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımlar içinde*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sayar, K. (2008). *Merhamet: Kalbe dönüş için son çağrı*. Timaş.
- Sönmez, V.ve Alacapınar, F. G. (2014). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara :Anı Yayıncılık.
- Strauss, C., Taylor, B. L., Gu, J., Kuyken, W., Baer, R., Jones, F., and Cavanagh, K. (2016). What is compassion and how can we measure it? A review of definitions and measures. *Clinical psychology review, 47*, 15-27. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2016.05.004>
- Şen, Y. (2011). Hz. Peygamberin merhamet eğitim metodu. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 6*(1-2), 18-26.
- Umut Vakfı, (2019). *Türkiye'de silahlı şiddet haritası*. 21.01.2019 tarihinde <http://www.umut.org.tr/umut-vakfi-turkiye-silahlı-siddet-haritasi-2018/> sitesinden erişilmiştir.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, Y. ve Çalışkan, H., (2018). 2005 ile 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarındaki değerlere ve değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri. *Journal of Multidisciplinary Studies in Education, 1*(1), 7-23.
- Yüksel, İ. ve Adıgüzel, A. (2012). Değer eğitiminde karikatür kullanımı: İlköğretim öğrencilerinin şefkat ve merhamet değer algılarının belirlenmesi. *International Journal of Social Science, 5*(3), 301-311.

Summary

Introduction

Compassion is a concept that has passed from Arabic to Turkish. The word compassion means forgiveness, mercy, tenderness, and pity (Mutçalı, 1995). Although the concept of compassion in the dictionary has a wide range of influence and action, in today's Turkish use, the concept is often used in terms of pity, help, and attempt to understand someone who is in a difficult situation. Ekstrom (2012), mentions that compassion is generally understood as pity. According to Ekstrom, the concept of pity means looking at a person morally and psychologically from above. However, compassion is based on consideration and respect. As can be

understood from this definition, compassion means more than pity. Of the meanings of compassion, perhaps, the most important one is forgiveness.

In the literature, it has been seen that activities related to compassion value are based on pity which is only one dimension of the compassion value. The activities related to the forgiveness dimension of the value of compassion were found to be incomplete (Yüksel ve Adıgüzel, 2012; Aktaş ve Bozdoğan, 2016). In this respect, examples of activities regarding the forgiveness dimension of compassion value were prepared.

The aim of the research. What are the classroom teachers' experiences of compassion value and compassion education?

Sub-problems;

What are classroom teachers' views on the value of compassion?

What are the methods and techniques that primary school teachers use in teaching the value of compassion?

What are the things that primary school teachers pay attention to in teaching the value of compassion?

What are the classroom teachers' suggestions for teaching the value of compassion?

What activities can be proposed for the forgiveness dimension of the value of compassion?

Methods

Research Design

Phenomenology design, which is one of the qualitative research methods, was used in the study in accordance with the nature of the research. The value of compassion and the teaching of this value are phenomena that we are aware of, but we do not have in-depth knowledge. In this respect, the experiences of classroom teachers who try to teach the value of compassion have an important value at this point. Phenomenology design was preferred in order to gain more in-depth knowledge about compassion value and teaching.

Participants

In the study, convenience sampling, which is one of the purposeful sampling methods, was used for the selection of participants. This method is often used when a researcher cannot determine the working group using other sampling methods (Yıldırım ve Şimşek, 2016; Sönmez ve Alacapınar, 2014). For this reason, the researcher conducted the study with teachers who were able to reach and volunteer in schools carrying out values education practices. Accordingly, the study group of the study consisted of 13 classroom teachers working in Turkey. Names were coded instead of using the names of the teachers interviewed within the framework of ethical sensitivities.

Data Collection

The data of the study were obtained by semi-structured interview technique. After interview questions were prepared, the opinions of a faculty member working in the field of psychological counselling and guidance were obtained and the final version of the questions was formed. In this context, semi-structured interviews were

conducted on the basis of volunteering in order to learn the ideas and experiences of primary school teachers about the compassion and compassion education. Interviews with teachers were recorded and then transcribed. The data obtained through the interviews were analysed by the content analysis method.

Findings

In this section, the findings were presented within the framework of the sub-problems of the study. According to the first sub-problem of the study, it was seen that teachers defined compassion as a feeling that was given to people by Allah and whose source was Allah. Moreover, it was understood that some of the teachers defined compassion as supply with the needs of someone. Another question of the first sub-problem was whether teachers had memories of compassion. Almost all of the teachers' compassion-related memories were gathered around the theme of helping someone in distress. Moreover, teachers stated that they observed behaviours such as violence, selfishness, brutal criticism, seeking for another's vulnerability, and intolerance in their students as the opposite of compassionate behaviour. According to the teachers, the most effective reason for the students to exhibit these behaviours was the negative environment which formed from student's family, friends, and relatives.

Another sub-problem of the study was the methods and techniques used by the teachers in teaching the value of compassion. It was seen that the teachers mostly used inculcation and action learning approaches in teaching the value of compassion. It was found that the teachers did not use value analysis, value clarification, and moral dilemma approaches.

In another sub-problem of the study, the teachers were asked the question: '*What do you pay attention to in teaching the value of compassion?*'. It was seen that the teachers tried to be a role model by forgiving the students who made mistakes, showing love and respect to them and helping their students. The teachers stated that they observed positive behavioural changes in their students as a result of the methods they used and the behaviours they paid attention to.

In the last sub-problem of the study, the teachers were asked the question '*What else can be done for teaching the value of compassion?*'. The teachers stated that the value of compassion can be taught by making nature trips, feeding pets, making the student active, doing charity activities and arranging patient and nursing home visits. Moreover, it was seen that the teachers thought that there should be cooperation with the family in teaching the value of compassion, and the families should be educated on this subject.

Discussion, Conclusion and Recommendation

In this study, where the opinions of the primary school teachers about compassion value and teaching of this value were taken, important results were reached. When the teachers' definitions of compassion were examined, it was detected that they identified compassion with the meanings of pity and help. They did not make a statement about the dimensions of forgiveness of compassion. Similar to the results of this study, Kırал and Başdağ (2017) found that teachers defined compassion as pity, tenderness, and sadness.

The majority of the teachers interviewed stated that they observed physical violence behaviours in their students. In a study conducted by Gültekin-Akduman (2012) with preschool teachers, teachers stated that their students mostly exhibited physical attacks.

According to the teachers, the most effective reason for the students to exhibit these behaviours was the negative environment which was formed from student's family, friends and relatives. Moreover, according to the participant statements, it was concluded that the students exhibited these behaviours due to negative effects of media, to be small age of primary school children, loss of values and lack of development of this feeling. Similar to the statements of the interviewed teachers, Ayan (2006) stated that three important factors played a role in the emergence and nutrition of violence. These factors are family and the environment, the level of education of individuals and the media. Ayan (2006) showed the media as the most important one of these factors affecting the emergence of violence.

In the study, it was found that the teachers mostly used the inculcation and action learning approaches during the teaching of compassion. Yıldırım and Çalışkan (2018) also found that teachers mostly used action learning approach providing the opportunity to learn by experiencing and doing and the inculcation approach during the value education. All of the teachers except one of the teachers stated that the value teaching approaches and the activities implemented contributed to students' positive behaviour development. Gürhan and Çiftçi (2017), in their studies with classroom teachers and school administrators, concluded that participants observed positive behavioural changes in students after the implementation of value education activities.

In the light of the findings of the study, the following suggestions can be made;

- Establishing school-family cooperation for teaching the value of compassion
- Giving more space to the value of compassion in curriculum,
- Making presentations to teachers and administrators with all the meanings of the value of compassion,
- Encouraging and supporting teachers to use different value teaching approaches in teaching the value of compassion.

Pedagogical Implications

In order to keep students away from selfishness, violence, etc., more attention should be given to gaining the value of compassion in the lessons. Different examples of activities can be given to teachers to gain the value of compassion. Teachers are required to be role models to give their students the value of compassion. Teachers should use different value teaching approaches in their lessons.

Araştırmanın Etik Taahhüt Metni

Yapılan bu çalışmada bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifatın yapılmadığı, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde "Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi ve Editörünün" hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi

başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğu sorumlu yazar tarafından taahhüt edilmiştir.

Authors' Biodata/Yazar Bilgileri

Hakan BAYIRLI, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Hakan Bayırlı, is working as a research assistant at the Afyon Kocatepe University, Department of Primary School Teacher Education,